ռում. հրէան նստում, քնում է մերկ գետնի վրա, սփռելով իր տակ մի փոքրիկ մորթու կամ բէչի կտոր. Ցերեկով, երբ ընտանիքին պատկանող արական անդամները մանրավաճառի պարկը շալակած դուրս են գալիս «գլուխ կնտելու», իգական սեռը, տանը մնալով, նստում է փողոցի դրան մէջ կամ բարձրանում է կտուրը թել մանելու և ուրիշ, մանրավաճառին վերաբերեալ, ցածր ապրանք պատրաստելու. Հրէայ կանայք ռահասարակ չատ կռւարար են լինում. Ամեն մի ժամանակ դուք փողոցում կարող էք նկատել հրէուհու կռիւը. Այդ միջոցին նա գոռում է, որքան ոյժ ունի, փրփրում է, կատաղում է, հայհոյում է և չատ անգամ կախ է ընկնում իր հակառակորդի մազերից, որը ևս իրեն կողմից չէ ուչացնում հետևելու նրա օրինակին, և այսպիսով երկու հակառակորդք, ինչպէս երկու կռւարար աքաղաղներ, չուտով թաւալվում են փողոցի մոխրի մէջ և մի քանի րոպէից յետոյ կրկին վերկենալով մազերը ցրված, երեսները պատառոտված, չորերը զզգզված, աչքերը լիքը արիւնով, կատաղաբար նայում են իրարու երեսին ու կրկին յարձակվում մէկ մէկու վրա, աչխատելով, որքան կարելի է, ձեռք ձգել իրարու աչք ու երես, և այդ տևում է մինչև այն ժամանակ, երբ նրանցից մէկը վերջապէս անկարող է գտնվում չարունակելու պատերազմը կամ փախչում է կռւի ասպարիզից. Յաղթողը մի արհամարհական նայուածք ձգելով իր յաղթված հակառակորդի վրա, ինքնաբաւական հեռանում է պատերազմի դաչտից. Զարմանալին այն է, որ այդ մարդիք, որոնք նըստած են լինում ոչ հեռու կռւի ասպարիզից, բոլորովին ուչադրութիւն չեն դարձնում իրենց փափուկ սեռի ոչ—փափուկ մարմնամարզութեան վրա, նրանք մինչև անգամ գլուխները ևս չեն բարձրացնում նայելու այր տեսարանին, որը մի կողմնակի մարդու հետաքրքրում է մինչև վերջին աստիճան.

Ղուբայի հրէաների մէջ գտնվում են չատ հարուստներ, որոնք չը նայելով իրենց ահագին կարողութեան, մաքրութեան մէջ չատ հեռու գնացած չեն իրենց աննախանձելի հայրենակիցներից. Հրէայ աղջիկները յայտնի են իրենց գեղեցկութեամբ, նոցա մէջ այժմ դուք կարող էք նկատել Յուդիթներ և Եսթերներ, որոնց գեղեցկութեան տպաւորութիւնը անյայտանում է անմաքրութեան և աղտեղութեան տպաւորութեամբ՝ հրէան և հրէուհին մի մի մարմնացած զարչահատութիւն են.

Ա. Ջախարեանց

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

Օգոստոսի 9-ին

Մի ժամանակ հացի խնդիրն էր խորհրդածութեան նիւթ դարձել մեր քաղաքային վարչութեան և խորհրդարանի համար, իսկ վերջին օրերում քաղաքին միս մատակարարելու խնդիրը. Օգոստոսի 4-ին, պ. քաղաքագլխի առաջարկութեամբ, մի արտակարգ նիստ կայացաւ որոչելու համար, թէ ի՞նչ միջոցների պէտք է դիմել մսավաճառների դէմ, որոնք ներկայ ամսվայ համար մսի վրա դրած տակսայով, այսինքն փունտը 7 կոպէկով՝ չեն կամենում ծախել միսը. Յուլիսի 30-ին ձայնաւորների ներկայութեամբ դրած տակսան հաստատելուց յետոյ, խորհրդարանը որոչեց, որ եթէ պ. Սմբատ Մովսիսեանը (որ մի մրցող է դուրս եկած չարամիտ մսավաճառների դէմ) և նրան հետևող մի երկու պարոնները ինչ և իցէ հանգամանքներից ստիպված չը չարունակեն մսավաճառութիւնը, այն ժամանակ քաղաքային վարչութեանը իրաւունք է տրվում միս վաճառել քաղաքացիներին տնտեսական եղանակով, այսինքն իր սեփական փողով հրաւիրել մարդիկ և մի ուրիչ վարձատրութեամբ պատուիրել նրանց փունտը 7 կոպէկով միս բաժանել. Պարսիկ մսավաճառները, որոնք միս մորթելուց յետ էին քաչվել և սպասում էին, թէ ինչ ելքի կը բերի իրանց սպառնալիքը, տեսնելով, որ իրանք քաղցած պէտք է մնան, սկսեցին ամենայն առատութեամբ միս մորթել և այնուհետև ամեն ինչ սկսեց ընթանալ իր կարգով.

Ուրեմն երևում է, որ եթէ չը լինէր պ. Սմբատ Մովսիսեանը, քաղաքը, մսից զրկվելով, պէտք է ենթարկվէր մսավաճառների կամակորութեանը, նրանց կապրիզին. Այս պատճառով անկարելի է չնորհակալ չը լինել պ. Մովսիսեանցից և մի և նոյն ժամանակ չը զարմանալ մեր երևանցիների վրա, որոնք, սկզբից նախապաչարված, միչտ հեռու են փախչում մսավաճառութիւնից ու հացագործութիւնից, ամօթ համարելով իրանց կպչել սրանց նման կեղտոտ մի արհեստի. «Ջէ, կասեմ, երևանցիներ, այդ բանն ամօթ չէ. այլ ամօթ է բազզների չարսուում ծալապատիկ նստել առաւօտվանից մինչև երեկոյ և մի մուչտարի որսալու համար ամեն մի քսութիւն գործ դնել. ամօթ է կապկաբար հետևել մի քանիսին և գնալ Մօսկվա ապրանք բերելու համար, այն ինչ հին ապրանքի քառորդ մասը չէ ծախված. Բաւական է, որ ձեզ համար ասեն, թէ այս ինչ մարդը Մօսկվա գնաց. Պարսիկները կամաւ խլել են մեր ձեռքից երկու ամենագլխաւոր արհեստներ, այն է մսավաճառութիւնն ու հացագործութիւնը և զրկում են մեզ, երբ կամենում են, մեր ամենօրեայ կենսական պիտոյքներից. Ի՞նչ բարձր և վսեմ վարմունք կը լինէր այն մարդու կամ հասարակութեան կողմից, որ մրցութեամբ առաջն առնէր այդպիսի գործողութիւնների. Երևանցիները միջոց ունեն այդ բանն անելու, բայց չեն կամենում անել.

Սովի նչանները թէև անցան, բայց նրանց տըպաւորութիւնը մնաց մարդու յիչողութեան մէջ. Այս պատճառով մեր այժմեան նահանգապետը, նահանգի ժողովուրդը սովից ազատ պահելու համար, մտածել է մի գեղեցիկ միտք և, ինչպէս լըսում ենք, սկսել է արդէն իրագործել այն. Այդ միտքը գիւղերում ցորենի չտեմարաններ չինելն է. Ինչպէս լսվում է, գիւղական ամեն մի ընտանիքից կալերի ժամանակ պէտք է ստացվի ցորենի մի որոչեալ քանակութիւն և յանձնվի գիւղում գտնվող մի ամբարում պահելու համար. Հետևեալ տարում ամբարանոցի ցորենը գիւղացիները բաժանում են իրանց մէջ և ստացած բաժնի կրկնապատիկը տալիս են նոր ցորենից և այսպէս չարունակաբար է լինում, դիցուք, մի տաս տարի. Անկարծելք, մի 10 տարուց յետոյ 100 տանից բաղկացած մի գիւղ կունենայ այդպիսով մի մեծ ամբար, որ հարկաւոր դէպքում կարող է փրկել գիւղականին մահից. Իսկ եթէ ենթադրենք, որ մի 10 տարվայ ընթացքում ոչինչ անակնկալ փորձանք չը պատահի, այն ժամանակ գիւղական հասարակութիւնը կարող է ամբարի ցորենը մասամբ վաճառել և ստացած փողը գործ դնել բարենպատակ գործերի վրա. Պ. Նահանգապետի միտքը, որի իրագործման համար մարդիկ են եղել ուղարկված գաւառի գիւղերը, մի քանի տեղ չինականների կողմից զարմանքով ու թերահաւատութեամբ է ընդունվել, որովհետև կարծել են, թէ ցորենի հաւաքելը մի տեսակ հարկ է տէրութեան կողմից, որ մի այլ միջոցով ծանրաբեռնվում է իրանց վրա. Կարծում ենք, որ պ. Նահանգապետը առաջին փորձերից չի վհատի և կը չարունակի իր բարի գործը երկրի բարօրութեան համար.

Հետաքրքիր լուրեր կան հաղորդելու, որոնք թողնում եմ հետևեալ նամակի համար.

Յովհաննէս-Հեթում

ՆԱՄԱԿ ՄԱՆԳԼԻՍԻՑ

—

Օգոստոսի 9-ին

Թիֆլիսի բնակիչք Մանգլիսում յօժարութեամբ նուիրելով Թիւրքիոյ Հայաստանի հայազգի սովատանջների համար հարիւր տասն և եօթը րուբլի (117 ր.), սրա հետ ուղարկում են ահա ձեզ այդ գումարը, խնդրելով ուղարկել ուր հարկն է. Նուիրատուք սոքա են.

Սարգիս Քամանդարեանց 5 ր., Խ. Թ. Առվանեանց 6 ր., Ն. Հայկազեանց 6 ր., Սարգիս Տէր-Սարգսեանց 3 ր., Իվան Հախումեանց 3 ր., Պետրոս Մակարով 5 ր., Հայ ոմն 1 ր., Իվան Բագատուրով վրացի 3 ր., Սերգէի և Անտոն Գալուստեանց 1 ր., Սէրգէի Մեղվինեանց 2 ր., Յովհաննէս Խուդագեանց 1 ր., Աղեքսանդր Տէր-Շմաւոնեանց 3 ր., № № 1 ր., № № 1 ր., Ուսուցիչ ոմն 1 ր., Իվան Մինէիչ Մարտիրոսով 1 ր., Ստեփան Մելիքով 5 ր., Երիցփոխեանց 1 ր., Ստեփան Խանկալամով 1 ր., Ս. Արէչով 1 ր., Մ. Միրվելով 2 ր., Վ. Կուսիկեանց 1 ր., Արսէն Միրզաեանց 5 ր., Յակոբ Միլլեան 2 ր., Սէրգէի Մարքարով 1 ր., Ալեքսի Տէր-Մկրտիչեանց 1 ր. 50 կ., Եագոր Եղիազարեանց 3 ր., Ստեփան Դիդզուրաբով 1 ր., Վ.ասիլ Սեանեանց 1 ր., Արտեմ Նարինեանց 3 ր., Առևտրք Քարտաչեանց 1 ր., Գրիգոլ Կոպաձէ (վրացի) 1 ր., Կոստանդին Խիզանեանց 3 ր., Թաթէոս Տէր-Յովսէփեանց 2 ր., Աննախանում Տէր-Ղազարեանց 5 ր., Նինոյ Տէր-Ղազարեանց 3 ր., Իվան Եակովլէվիչ Քամոեվ 1 ր., Ալեքսանդր Մելիք-փաչայեանց 2 ր., Միրիմանով 2 ր., Եագոր Միրզոեվ 3 ր., Խրիստափոր Դաւիթեանց 5 ր., Ալեքսանդր Ամիրով 1 ր., Խրիստափոր Քալանթարեանց 2 ր., Կորխմազ Բաչիբէուզ-Մելիքով 1 ր., Ջազար Արեչով 1 ր., Անյայտ ոմն 1 ր., Ալեքսանդր Նարիմանեանց 3 ր., Յովսէփ Տէր-Սարգսեանց 3 ր., Արտեմ Ենոքեանց 3 ր., Սարգիս քահանայ Տէր-Գրիգորեանց 50 կ., Տէր-Յակոբ քահանայ Մեհրաբեանց 2 ր. Ընդամենը 117 ր.

Խաչատուր Առվանեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 25 յուլիսի

Ձեր ազգօգուտ լրագրի անցեալ տարվայ թերթերից մէկի մէջ հրատարակվեցաւ, որ մի քանի հայ երիտասարդներ ձեռնարկել են հայերէն և հայերին վերաբերեալ օտար լեզուներով գրքերի հասարակաց մի գրադարան բանալու. Եւ յիրաւի՛ մենք Թիֆլիսի Րէալական ուսումնարանի մի քանի աչակերտներս այդ բանին ձեռնարկեցինք, բայց ստիպված լինելով զանազան կողմեր ցրուել և չունենալով յարմար և հաստատ տեղարնակ մի ղեկավար՝ մենք մեծ յաջողութիւն չունեցանք մեր ձեռնարկութեան մէջ. Իսկ այժմ գործը իր յարմար և գործունեայ ղեկավարը գտել է. մեծ. պ. Յովհաննէս Կուսիկեանը, տեղւոյս Րէալական ուսումնարանի ուսուցիչը, ազգասիրաբար ոչ միայն մեր ձեռնարկի չարունակութիւնը յանձն առաւ, այլ և գրադարանի յարկի ու գրադարանապետի հոգն ևս իր վրա առաւ. Ուստի մենք մեր գործունէութեան արդիւնքն ու հաչիւը յիչեալ պարոնին յանձնելով՝ պարտք ենք համարում մեզ նոյնը և հրապարակաւ մեր յարգելի նուիրատուներին տալ.

Հաչիւ. ձեռամբ օր. Տէր-Մարկոսեանցի, պ. պ. Բոտոինեանցի (Թիֆլիսում), Պիճիկեանի, Պապինեանի, Ջիլինգարեանի (Ախալքալաքում) և Կամսարականի (Երևանում) հաւաքվել են ընդամենը 304 կտոր գիրք և 117 ր. փող.

Գրքեր նուիրող պարոններից մեծագոյն մասը տորագրած չը լինելով իրանց անունները, մենք դրանց հաչիւը յանուանէ չենք կարող հրատարակել այստեղ. իսկ փող նուիրողներն են Թիֆի-

մեծ յիմարութիւնն է համարել, քանի որ այդ տարրական համառօտ գծագրութեան դասերը ընդունված են, որպէս ամեն մի կանոնաւոր տարրական դպրոցներում, նոյնպէս և թէ տէրութենական և թէ ազգային միջնակարգ դպրոցների ստորին դասարաններում, իբրև տարրական հիմունք երկրաչափական արհեստին, կամ իբրև վարժութիւն աչակերտաց ձեռքերի և կամ կեանքի մէջ, պատահած միջոցում, գործադրելու համար, եթէ աչակերտը չը կամենայ չարունակել իր ուսումը բարձր դասարաններում. Սորանից էլ երևում է պ. յօդուածագրի մանկավարժական գործի մէջ ունեցած քաջ հմտութիւնը....

Ասացինք արդէն, որ պ. յօդուածագիրը, եթէ բարեխղճաբար վերաբերվէր դէպի մեր գործունէութիւնը և բարեհաճէր հարցնել գոնէ մեր դպրոցի ներքին կեանքին մօտ եղող անձերից մէկին, անչուչտ կը տեղեկանար, որ մեր այդ տարրական դպրոցը, որին նա այդքան անարգել է անխնայ, իր 16 ամեայ գոյութեան չրջանում տուել է իր հասարակութեանը աւելի քան հարիւր և քսան տարրական ուսմամբ բաւականին զարգացած սաներ, որոնք իրանց մայրենի լեզուի, ռուսերէնի և այլ կարևոր առարկայից բաւականին հիմնաւոր պաչարով մտել են թէ տեղական և թէ օտար քաղաքներում եղած արքունի և ազգային դպրոցների 1, 2, և մինչև անգամ 3-դ դասարանները, այն ինչ մեր տեղական դպրոցների չատ քչից ընդունված են եղել նոյնպիսի դպրոցներ այդչափ մայրենի և ռուսաց լեզուի պաչարով և առարկաների գիտութեամբ. Այստեղ աւելորդ ենք համարում թուել և այն բազմաթիւ սաներին, որոնք աւարտելով այս դպրոցում իրանց տարրական ուսումը, մտել են կեանքի չրջանում գործելու, որի մէջ և ինքնակրթութեամբ զարգանալով նորանցից չատերը եղել են թղթակիցներ պարբերական հրատարակութիւններին. Գուցէ և սորանց վրա է, որ զարմանում է ինքը պ. յօդուածագիրը. (Տես «փորձի» № IV. երես 75. յօդ. փ.).

Քիչ չէ զարմացնում մեզ և այն՝ թէ պ. յօդուածագիրը ինչ արդեօք հարկից կամ համոզմունքից ստիպված իր յօդուածի դէպի մեզ վերաբերեալ հատուածում, յանկարծ չեղվելով իր բարենպատակ գործի ընթացքից, սկսում է կնքել մեր ճակատը «կօչկակարի» և այլ մի քանի անվայել խօսքերի դրոչմով մի քանի «կիրակոսների և թաթոսների հետ, հրաւիրելով միանգամայն մեզպիսեաց վրա մեր ժողովրդական արքունի ուսումնարանների պ. վերատեսչի ուչադրութիւնը, որպէս զի չը թոյլատրվի մեզ պէս «Արրաչեանցներին, Կիրակոսին և Թաթոսին», ժողովել մեզ մօտ բազմաթիւ խեղճ մանուկներին և նորանց «բարոյապէս նահատակելու» և կարծել թէ «Աստուծոյն զոհ ենք մատուցանում». Այն ինչ պ. յօդուածագիրը իր հատուածի միւս երեսում 1) ծանօթութեան մէջ, եր. 68, խորհուրդ է տալիս Երևանի թեմի վերատեսչի օգնական պ. Պռօչեանցին, որ մեր քաղաքի միւս ծխական դպրոցները, որոնց անունները մի առ մի թուել է նա իր ստատիստիկայում, չենթարկել՝ մանկավարժական խիստ քննութեան, այլ չտանալ՝ ասում է, փոքր ինչ կարգ ու կանոնի տակ բերելով նորանց. Միթէ մենք ևս, իբրև հայ, իրաւունք չունէինք արժանանալու մի այդպիսի քաղցըր ակնարկութեան յօդուածագիր պարոնի կողմից.

Բայց թող միամիտ լինի մեր ստատիստիկաս պ. Գեղամեանցը, որ մեր թէ նախկին և թէ այժմեան մեծապատիւ պ. տեսուչներին վաղուց արդէն յայտնի լինելով մեր ուսուցչական գործունէութեան արդիւնաքեր, մի և նոյն ժամանակ տեղական մանուկներին յարմար և օգտաւէտ լինելը, բազմիցս արժանացրել են մեզ իրանց խրախուսական չնորհակալեացը. Նոյնպէս և մեր տեղական յարգոյ հասարակութիւնը իրօք տեսնելով իր որդոց այդ աստիճան զարգացումը թէ ուսման և թէ բարոյականութեան մէջ, միչտ յարգանօք և հաւատարմութեամբ վերաբերվել է և վերաբերվում է դէպի մեր գործունէութիւնը և դպրոցը, ուր համարեա միչտ խնդրանօք և ստիպանօք անգամ տեղաւորացնում է իր զաւակներին.

Այո, իրաւամբ զարմանում ենք մենք, թէ պ. յօդուածագիրը ի՞նչ հարկից ստիպված ամենայն ջանք գործ է դրել իր յօդուածում մեր գործունէութիւնը ոչնչացնելու, քանի որ նա, իբրև խղճի տէր, միանգամայն և բաւականի զարգացած մարդ, կարող էր, եթէ իրօք մի թերութիւն նչմարել էր մեր դպրոցի վրա, որ այդ ամենայն մի մահկանացուի ձեռնարկութեան մէջ կարող է նչմարվել, իր բարի և օգտաւէտ խրատներով և խորհուրդներով օգնել մեր տկարութեանը և մենք ամենայն պատրաստականութեամբ և սիրով կը փութայինք մեր թերութիւնները լրացնել, որքան մեր միջոցները և ընդունակութիւնը կը ներէին. Եւ այդ մեզ ոչինչ ստորութիւն չէինք համարի, քանի որ որպէս ամբողջ մարդկութիւնը, նոյնպէս և ամենայն մի անհատ հետզհետէ աճելու և զօրանալու վրա է. Քանի որ այսօրվան աչակերտը մի քանի ժամանակից յետոյ զարգանալով, ուսուցիչ է դառնում. Քանի որ այսօրվան մի դեռ խակ ուսուցիչը մի քանի տարուց յետոյ՝ զանազան փորձերից խրատված համարեա մի բաւականին հմուտ իր նուիրական արհեստում վարժապետ է դառնում. Քանի որ մի որ և իցէ աստիճանաւոր, կամ վաճառական, կամ քարտուղար և կամ մինչև անգամ ստորին գործակատար և իր բարերարաց դէմ ապերախտ գտնվող անձն, հետզհետէ զարգանալով կեանքի գործունէութեան մէջ, կարող է քաղաքագլխի և կամ մի այլ բարձր պաչտօնի կոչմանը արժանանալ և այլն, և այլն, և ոչ թէ, ինչպէս ասում է առածը «յօնքը չինելու տեղ, աչքն էլ հանէր»

Այդ իսկ պատճառաւ մենք էլ՝ չը ցանկալով միանգամայն անցկենալ համեստութեան սահմանից, փութահանում ենք խոնարհաբար խորհուրդ տալ յիչեալ պ. յօդուածագրին, որ այսուհետև իր գրելիներում յօդուածներում, ինչ առարկայի վերաբերութեամբ էլ որ լինեն նոքա, ամենից առաջ հետամուտ լինի, կամ լաւ ուչք դարձնէ իրողութեանց ճչդութեան վրա և ապա ըստ այնմ նկատողութեան կամ քննութեան առնի նորանց, և ո՛չ թէ իմանց անհիմն և՝ մինչև անգամ կարող ենք ասել, նախանձոտ սրտից վիժած անխոհեմ չաղակրատութեանց վրա հիմնվելով, թոյլ տայ իր գըրչին ազատօրէն իր ազգակից եղբօր սիրտը վիրաւորելու և կամ նրա պատիւը և անունը արատաւորելու, որ պարոնին մեծ պատիւ չէր բերի. Որպէս զի՛ Կրիլովեան այն առակը, որ նա մեզ աւելի անպատւելու համար իր յօդուածում իբր օրինակ յառաջ է բերել, նոյն իսկ իր գլխին չը կատարվի.

Վերջացնելով նամակս, մեծապատիւ խմբագիր, խոնարհաբար խնդրում եմ, որ 'ի սէր արդարութեան, բարեհաճէք մի փոքրիկ անկիւն չնորհելու սորան ձեր պատուական և անկողմնասէր լրագրի առաջիկայ թերթերից մէկում, որպէս զի մեր՝ նախանձու փուչւոյ ներքն (գուցէ յանդէտս) ճչմարտութիւնը երևան ելնելով՝ մեր անունը 'ի զուր և անմեղ տեղ չարատաւորվի, որպէս մեր մեծերի, նոյնպէս և մեր բարեմիտ հասարակութեան առաջև.

Աղէքսանդր Արաքաչեանց

սում. (Օր. Տէր Մարկոսեանի ձեռամբ հաւաքված) Անաստանիա փիթոյեան 5 ր., Մարիամ Միրիմանեան 5 ր., Ոմն 3 ր., Ն. Բոտինեան 3 ր., Մ. Ջիթախեան 18 ր., Ա. Ջիթախեան 15 ր., Ախալքալաքում. (Պինիկեանի ձեռամբ հաւաքված) ընդամենը 33 ր., Ագուլիսում. (Արասխանեանի ձեռամբ հաւաքված) ընդամենը (դեռ չենք ստացած) 33 ր.

Երեւանում՝ (կամսարականի ձեռամբ հաւաքված) ընդամենը (դեռ ոչ գրեանք և ոչ փողն ենք ստացած) 5 ր. Բոլոր գումարն է 117 ր.

Յուսալով որ մեր յարգոյ հասարակութիւնը հասկանալով այսպիսի մի հիմնարկութեան մեծ օգուտը այլ ես չի դանդաղի օգնել գործի յաջողութեանը, հասցնելով իր նուէրները պ. Յ. Կուսիկեանի ձեռքը՝ Երմոլովսկի փողոց, սեպհական տուն № 12.

Երբ որ բաւականաչափ գրքեր կը հաւաքվեն՝ այն ժամանակ պ. Կուսիկեանցը արտօնութիւն կը խնդրի և գրադարանի բացումն ու կանօնադրութիւնը տեղական թերթերի միջոցաւ կը հրատարակի 'ի գիտութիւն հասարակութեան.

Նախկին աշակերտներ Թիֆլիսի Բէալական ուսումնարանի.

Միրզոյեանց, Պապինեանց, Պինիկեանց և Ջիլինգարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի ՀԱՒԼԱԲԱՐ կոչված մասը բոլորովին արհամարհված է քաղաքային վարչութիւնից, նրա թէ լուսաւորութեան, թէ փողոցների մաքրութեան վրա ուշադրութիւն չեն դարձնում. Սուրբ Կարապետի ձորում շինված է սապոն պատրաստելու մի գործարան, որ սարսափելի գարշահոտութիւն է տարածում իր շուրջը գտնվող տների մէջ. բնակիչները հանգստութիւն չունեն այդ հոտից, իսկ հիւանդութիւնը, մահասփիւռ ազդեցութիւնը ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է.

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են, թէ երկսեռ դպրոցների հարցաքննութիւնները վերջանալուց յետոյ, հոգաբարձութիւնը պ. տեսուչ Քալանթարեանցի հետ նոր պայման կապեց, որ առաջիկայ ուսումնական տարում նոյնպէս շարունակէ իր պաշտօնը. իսկ պ. տեսուչը, որ այժմ Թիֆլիսում է, լսում ենք, որ չէ կամենում կատարել իր պայմանը. Հոգաբարձուները այդ մասին չեն մտածում, չը նայելով, որ շուտով ուսումը պէտք է սկսվի. Իգդիրի դպրոցները հազիւ փոքր ինչ կարգի էին բերված, այժմ կ կրին պէտք է ենթարկվեն հին, աննախանձելի վիճակին.

—

Մեզ գրում են Հին-Նախիջեան գաւառի Քուլթափայ գիւղից, թէ տեղային ուսումնարանը, որ շինված է 1879 թւին, խիստ թշուառ դրութեան մէջ է, ոչ վարժապետներ ունի և ոչ աշակերտներ. Ուսումնարանի փակման պատճառը գիւղական հասարակութեան երկպառակութիւնն է և անհամաձայնութիւնը. Այդ գիւղում մի քանի տարի առաջ գտնվեցաւ սուրբ Հոփսիմէի կուսի մասունքը, որը, ամեն տարի գրաւում է դէպի ինքը ուխտաւորների մեծ բազմութիւն հեռաւոր տեղերից. Ուխտաւորներից գոյացած արդիւնքը մի քանի այլ աղբիւրների հետ կարող էին ուսումնարանը բարեկարգ դրութեան մէջ պահել, եթէ փողերը վանական չահասէր անձանց քսակները չը մտնէին.

—

Երկրորդ անգամ գրում են մեզ ՇՈՒՇՈՒՑ մի և նոյն հարցի պատճառով, որ տպվեցաւ «Մշակի» անցեալ համարներում. Այս քաղաքի հարուստները, որպէս լինում է ամեն մի հայաբնակ քաղաքների հասարակութեան մէջ, կազմել են մի տեսակ կաստա, որ ժողովրդի միւս դասակարգերի հ՚ո խնամութիւն չեն անում. Երկար տարիներ միմեանց աղջիկ տալով և առնելով, համարեա բոլոր հարուստները խնամացել են. Այժմ հոգ. իշխանութիւնը արգելում է նրանց մէջ ամուսնութիւնը, ասելով, որ «հարս ու փեսայի արիւնը պէտք է եօթն պորտից բաժանված լինի միմեանցից». Այժմ շատերը մտածում են և պատրաստ են «չըհասս ամուսնութիւնները հնարաւոր կացուցանել օտար եկեղեցիների միջնորդութեամբ, եթէ հայ եկեղեցականները յամառութեամբ իրանց «օխտը պորտը» կը կրկնեն. Նամակագիրը յիշում է մի քանի դէպքեր.

—

ՂՈՒԲԱՑԻՑ մեզ գրում են, որ այդտեղ վաճառականութիւնը չափազանց ընկած դրութեան մէջ է, առեւտուրը շատ թուլացած է, իսկ հացը և կենսական ուրիշ պիտոյքները բաւական չէժանացել են. Ալիւրի պութը արժէ 60 կոպէկ, գարին 35 կոպ., մեխ փունտը 5 կ., իւղը 20 կ., ձուի 8 հատը 5 կոպ., հաւի մի հատը 15 կոպ., փայտի սաժէնը 4 րուբլ, ածուխի սայլը 1 ր. 20 կոպ.

—

Մեզ գրում են ՂՈՒԲԱՅԻՑ որ քաղաքից մի քանի վերստ հեռաւորութեամբ, Դէրբէնդի ճանապարհի վրա, աւազակները կողոպտել են երկու հայ վաճառականի, որոնցից մէկի մօտ, ինչպէս ասում են, գտնվելիս է եղել մինչև 7000 րուբլի. Նոյն տեղից հաղորդում են, թէ չը նայելով, որ մահմետականների ծոմապահութեան և աղաչխարութեան օրերն են, կռիւը, աղմուկը և սպանութիւնը համարեա ամեն օր պակաս չեն լինում քաղաքի թիւրքերի միջից.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ

—

Կ. Պօլսից «Polit. Corresp.» լրագրին հաղորդում են հետեւեալը:

Թիւրքաց կառավարչական «Osmanli» նոր լրագիրը, որ «Թէրճիւմանի—Հակիկաթի» ֆրանսերէն թարգմանութիւնը կարելի է համարել, յայտնեց նորերումս, որ Բ. Դրան և Չերնօգօրիայի մէջ համաձայնութիւն կը կայանայ, որովհետև փոխադարձ յարգանք կայ քաջ չերնօգօրցիների և թիւրքերի մէջ, որոնք սովորեցին միմեանց գնահատել պատերազմական դաշտերի վրա, մինչդեռ թիւրքերը չեն կարող յարգել պարծենկոտ յոյներին, որոնք միշտ ուրիշներից են օգնութիւն սպասում և մեծարում են կարգով ռուսներին, ֆրանսիացիներին և այլ ազգերին: Պաշտօնական լրագիրը ասում է, որ Դուլցինիօյի նահանգի մի մասի զիջելը Չերնօգօրիային կարելի է կատարված համարել, մանաւանդ որ ալբանացիները այլ ևս չեն ընդդիմանում: Ինչ կը վերաբերի նահանգի միւս մասին, լրագրի կարծիքով, բանակցութիւններից յետոյ անպատճառ համաձայնութիւն կը կայանայ, որովհետև Բ. Դուռը առանց վիճաբանութիւնների և բանակցութիւնների չէ կարող ընդունել պետութիւնների երկու առաջարկութիւնից մէկը: Անդադար առեւտուրը և վիճաբանութիւնը թիւրքերի ժառանգական պակասութիւնն է և Աբեդդին-փաշա ամենից շատ ենթարկված է այդ պակասութեանը: Այնուամենայնիւ նա ջանկացաւ հեշտացնել իր գործը և գիմեց վեց պետութիւնների դեսպաններին, խնդրելով ընտրել իրանցից մէկին բանակցութիւնները շարունակելու համար: Շատերը զարմացան թիւրքաց լրագիրների հաղորդած լուրի պատճառով, որ Բ. Դուռը, իբրև Բերլինի դաշնագիրը ստորագրող պետութիւն, կը մասնակցի ծովային ցոյցերին ալբանացիներին վախեցնելու նպատակով: Ինչպէս երեւում է, այդ միտքը թիւրքերին չէ պատկանում, այլ այդ բանը ներշնչել է թիւրքաց կառավարութեանը պ. Գօշեն Գլադստօնի պաշտօնական հրամանի համեմատ: Անգլիական առաջին մինիստրը մտածել է, որ լաւ է ծովային ցոյցին մասնակից անել Թիւրքիային, որովհետև այդպիսով ալբանացիները անբաւական կը մնան Բ. Դռնից: Այժմ այդ բոլոր գիտաւորութիւնները, ինչպէս յայտնի է, յետաձգված են: Այժմ երբ Բ. Դուռը մտադիր է վերջ դնել չերնօգօրիական հարցին, նրա վրա շատ վատ տպաւորութիւն գործեց այն լուրը, իբր թէ ալբանական միութիւնը կազմված է սուլթանին գահընկէց անելու և թիւրքերից իշխանութիւնը խլելու նպատակով:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

—

Փարիզից «Polit. Corresp.» լրագրին գրում են հետեւեալը:

Ներկայումս հանգստութիւն է տիրում մասամբ այն պատճառով, որ ամենքը սպասում են սկսված ձեռնարկութիւնների հետեւանքներին և մասամբ, որ դիպլոմատիան հանգստանում է, որովհետև սկսվել են ամառային արձակուրդները: Բ. Դուռը վճռել է երկու չարիքներից ամենափոքրը ընտրել և Դուլցինիօ յանձնել Չերնօգօրիային: Թիւրքաց զօրքերը, որոնք Ռիզա-փաշայի հրամանատարութեան տակ ուղարկվում են Սկուտարի, նպատակ ունեն պահպանել Բ. Դրան հեղինակութիւնը: Մի քանի նշաններից երեւում է, որ ալբանացիները այժմ աւելի զիջումներ կանեն: Փարիզում ոչ ոք չէ ծածկում, որ այդ բոլորը մասամբ կը վնասի յունական գործին: Բ. Դուռը կը կենտրոնացնի իր բոլոր զօրքերը և գործ կը դնի իր բոլոր միջոցները մինչև վերջին շունչը Եանինա, Մեցօվօ և Լարիսսա պաշտպանելու համար: Երևի այդ պաշտպանութիւնը յամառ կը լինի և երկար կը տևի: Թիւրքերը մտածել անգամ չեն կարող Եւրոպային գինաւորված ուժով ընդդիմանալու մասին: Նրանք դիպլոմատիական խորամանկութիւն են անում ժամանակը երկարացնելու համար, որպէս զի պետութիւնների մէջ անհամաձայնութիւն պատահի և այդ անհամաձայնութենից նրանք օգուտ քաղեն: Եւրոպան պէտք է հեռացնէ անհամաձայնութեան բոլոր առիթները. եթէ նա համաձայնութեամբ կը գործէ, սուլթանը զիջումներ կանէ: Բ. Դրանը կարելի է այնպէս պաշարել, որ նրա համբերութիւնը կը հատնի. կը կամենա՞յ արդեօք Թիւրքիան ստվամահ լինել: Կարելի է Բ. Դրանը պաշտօնապէս յայտնել ծովային ցոյցերի մասին և այդ հանգամանքը կը ստիպէ նրան Յունաստանին զիջումներ անել: Եւրոպան այդպէս էլ կանի: Իսկապէս ոչ մի պետութիւն չէ մտածում ոչ առանձնացած գործունէութեան և ոչ հեռանալու մասին: Մի քանի չափազանց վախկոտ ձայներ Ֆրանսիայի մէջ հարցից հեռու են մնում և ցանկանում են, որ Ֆրանսիան չը կատարէ իրան նշանակած դերը Եւրոպայի մէջ: Նրանց կարծիքով ֆրանսիացիք արտաքին գործերով չափազանց շատ են զբաղվում: Այնուամենայնիւ այդ գործերից մի քանիսը յարաբերութիւն ունեն Ֆրանսիայի շահերի հետ: Այդ պատճառով Ֆրանսիան իրաւունք ունի և պարտական է այդ ուղղութեամբ գործել: Ալժիրի հանգստութիւնը պահանջում է, որ ֆրանսիական կառավարութիւնը Տունիսից աչք չը հեռացնէ: Եգիպտոսի և Սիրիայի մէջ նա պէտք է ազդեցութիւն ունենայ: Արեւելեան հարցերը միմեանց հետ ամուր կապված են: Այդ պատճառով Ֆրանսիան պէտք է շարունակ կատարէ մեծ պետութեան դերը և նա ոչինչ վտանգի չի ենթարկվի: Նրա խառնվելը գործի մէջ մակողմանի չէ: Նա չէ կամենում բաց անել արեւելեան հարցը, այլ ընդհակառակը կամենում է ծածկել նրան Բերլինի դաշնագրով:

«Daily News» լրագրի Հռօմի թղթակիցը գրում է. այստեղ ստացված լուրերից երեւում է, որ Բ. Դուռը տրամադրված չէ առանձին զիջումներ անել Դուլցինիօյի հարցի մէջ: Օգոստոսի 24-ին լրանում է պետութիւններից Բ. Դրանը տուած երեքշաբաթվայ ժամանակամիջոցը և եթէ Բ. Դուռը զիջումն չի անի, պետութիւնները ստիպված կը լինեն դիմել ծովային ցոյցին:

«Մէյտերի ընկերութեանը» հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ օգոստոսի 11-ին աւստրիական նոր դեսպան բարօն Կալիցէ ներկայացաւ սուլթանին և յանձնեց նրան իր հաւատարմաթղթերը: Դեսպանը մի փոքրիկ ճառով ցանկութիւն յայտնեց սուլթանի հաւատարմութիւնը ստանալու համար, որովհետև միայն այդ ճանապարհով կարելի կը լինի կատարել իր յանձնարարութիւնը, որի նպատակն է աւելի ամրացնել թիւրքաց և աւստրիական կառավարութիւնների մէջ եղած բարեկամութիւնը: Նոր դեսպանը սուլթանի ջատ ձաշի հրաւիրվեցաւ:

Մակեդօնիայի մէջ պատրաստվող անցքերի մասին «Polit. Corresp.» լրագրին Սալօնիկից գրում են: Առհասարակ Բալկանեան թերակղզու վրա ապստամբութիւնները սկսվում են գարնանը, երբ սարերը կանաչում են: Այս տարի գոնէ Մակեդօնիայի մէջ այդ կանօնից մենք բացառութիւն ենք տեսնում: Այդ նահանգի մէջ այս տարի գարունը չը խանգարվեցաւ հրացանաձգութիւններով և գործը միայն ուշ ամառը կը սկսվի, երբ Յունաստանը ձեռք կը տայ իր վիճակված նահանգների գրաւելուն:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 14 օգոստոսի: «Правит. Вѣст.» լրագիրը հաղորդում է, որ հրամայված է չորրորդ բաժինը անուանել Թագաւորի սեփական կանցելեարիա Թագուհի Մարիայի հիմնարկութիւնների համար:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 13 օգոստոսի: Դեսպանները յայտնեցին Բ. Դրանը, որ եթէ Դուլցինիօյի յանձնելը անյապաղ չի կատարվի, նաւատորմների ցոյցը անխուսափելի կը լինի: Ահմեդ-Էյիւբ-փաշա Ահմեդ-Մուխտար-փաշայի տեղ Մօնաստիրի նահանգապետ է նշանակված:

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ, 14 օգոստոսի: Ռուսաստանի մէջ հինգ տարի ապրող Կոկանի նախկին խան Նասր-Էդդին ազատութիւն ստացաւ օգոստոսի 12-ին: Ուղեւորվում է Տաշկենտ: Երէկ նա հասաւ Նիժնի: Այսօր ուղեւորվում է Կ. Պօլիս:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 14 օգոստոսի: Հաստատ ասում են, որ այսօր կը յանձնվի Եւրոպայի միաձայն պատասխանը թիւրքաց շրջաբերականին յունական խնդրի վերաբերութեամբ:

ԲՈՄԲԷՅ, 14 օգոստոսի: Գեներալ Ստեյարտ հրաման ստացաւ կանգնել Ջալալաբադի մէջ Կաբուլի կրիտիկական դրութեան պատճառով: Արգուբախմանի զօրքերը սկսում են հեռանալ նրանից: Էյուբ-խանի կուսակցութիւնը մեծ ցոյց արաւ յօգուտ Էյիւբի:

ՇԱՄԱՆ 14, օգոստոսի: Կեյատի խանի զօրքերը ապստամբվեցին: Բրիտանական զօրաբաժինը ուղեւորվում է Կանին օգնելու համար:

ԲԵՐԼԻՆ, 14 օգոստոսի: Առևտրական մինիստրութեան կառավարութիւնը ժամանակաւորապէս յանձնված է իշխան Բիսմարկին: Հօֆման պաշտօնից արձակված է:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 14 օգոստոսի: Այսօր կոմս Հացֆելդ ներկայացրեց Բ. Դրանը պետութիւնների միաձայն պատասխանը թիւրքաց շրջաբերականին յունական խնդրի վերաբերութեամբ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 օգոստոսի: «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է. Կովկասեան բաժնի կամիտետի գործերի կառավարիչ Օստրօվիչով վերադարձաւ արձակուրդից և սկսեց իր պաշտօնավարութիւնը: Մանսուրով ստատսեկրետար և մինիստրների կոմիտետի գործերի կառավարիչ է նշանակված: Սկալկովսկուն ստատսկի սովետնիկի աստիճան է տուած և ներքին գործերի մինիստրի կանցելեարիայի կառավարիչ է նշանակված:

ՎԼԱԴԻՎԱՍՏՕԿ, 15 օգոստոսի: Այսօր հասաւ այստեղ կրեյսեր «Րօսիա» և կլիպեր «Ջիգիտ» սպասում են և ուրիշ նաւերի:

ՌԱԳՈՒԶԱ, 15 օգոստոսի: Ռիզա-փաշա հաւաքեց Սկուտարիի մէջ Ալբանական միութեան առաջնորդներին: Առաջնորդները չը համաձայնվեցին: Ռիզա-փաշա կամենում էր նրանց կալանաւորել, բայց բնակիչները արգելեցին, սպառնալով սպանել Ռիզա-փաշային: Դուլցինիօյի բնակիչները վճռել են այրել քաղաքը, եթէ ստիպված լինեն զիջել նրան:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 օգոստոսի: «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ Խաղաւոր Կայսրը Ցարսկօ Սելօյից ուղեւորվեցաւ Լիվադիա:

ՎԻԵՆՆԱ, 18 օգոստոսի: Ռուսաստանի Կայսրը աւստրիական Ֆրանց-Յօվսէփ կայսրին շնորհեց ուլանների գնդի շեֆի աստիճան:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ